

РОЗДІЛ 9. СТАТИСТИКА

ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ РИНКОВИХ УМОВАХ

EVALUATION AND ANALYSIS OF CREDIT ACTIVITY TRENDS IN UKRAINE IN MODERN MARKETING CONDITIONS

УДК 311.21:336.77(477)

Назарова О.Ю.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри статистики,
обліку та аудиту
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

Чуприна О.А.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри статистики,
обліку та аудиту
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

У статті досліджено функціонування кредитної діяльності в Україні протягом 2016–2017 років. Надано характеристику кредитним відносинам, основним функціям, які притаманні кредитам, та показникам економічної ефективності їх використання. Авторами розглядаються зміни, які відбулися з кредитуванням у банківському секторі України за ці роки, а також тенденція щодо процентних ставок за 2011–2017 роки.

Ключові слова: кредитна діяльність, аналіз, кредитні відносини, кредитний портфель, процентна ставка банку, види кредитування.

В статье исследовано функционирование кредитной деятельности в Украине на протяжении 2016–2017 годов. Дана характеристика кредитным отношениям, основным функциям, которые присущи кредитам, и показателям экономической эффективно-

сти их использования. Авторами рассматриваются изменения, которые произошли с кредитованием в банковском секторе Украины за эти годы, а также тенденция по процентным ставкам за 2011–2017 годы.
Ключевые слова: кредитная деятельность, анализ, кредитные отношения, кредитный портфель, процентная ставка банка, виды кредитования.

The article analyses the functioning of credit activity in Ukraine during 2016–2017. The description of the credit relation, the main functions that are inherent in loans and indicators of economic efficiency of their use are provided. The authors review the changes that have taken place in crediting within the banking sector of Ukraine over the years, as well as the trend towards interest rates in 2011–2017.

Key words: credit activity, analysis, credit relations, loan portfolio, interest rate of the bank, types of crediting.

Постановка проблеми. Кредит являє собою важливу категорію ринкової економіки. Він відображає реальні відносини та зв'язки економічного життя суспільства, а також є досить важливим важелем для стимулювання розвитку виробництва. За допомогою кредиту прискорюється процес обігу капіталу на мікро- і на макроекономічному рівнях. Також за опосередкування всіх стадій відтворювального процесу кредит сприятиме тому, щоб досягалася вища рентабельність виробництва і прибутковості капіталу.

Дослідження кредитної діяльності є динамічним і надзвичайно мінливим процесом, оскільки умови ринкової економіки та постійне зростання конкуренції серед кредитних інституцій потребують запровадження таких кредитних відносин, які б задовольняли інтереси всіх учасників кредитного ринку.

Сказане доводить високу актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх публікацій. Питанням вивчення кредитної діяльності і виявлення перспективних напрямів її розвитку присвячені роботи відомих учених, закордонних економістів і фінансистів.

Спроби осмислити і теоретично обґрунтувати сутність та роль депозитних ресурсів пов'язані з процесами розвитку лихварського, а згодом грошового капіталу. Зокрема, проблеми депозитної діяльності у контексті формування збережень і інвести-

цій розглядали А. Сміт, Дж.С. Мілль, Д. Рікардо, І. Фішер, К. Віксель, а пізніше вони досліджувались Дж. М. Кейнсом, Дж. Хіксом, М. Фрідменом, Г. Джонсоном, Е. Доланом, Ф. Мишкіним та ін.

Значний внесок у вивчення кредитної діяльності зробили такі вітчизняні економісти, як О. Василик, А. Гальчинський, В. Гейць, В. Міщенко, О. Мозговий, Ю. Пахомов, А. Савченко, В. Стельмах, М. Тимчук та ін. Питання формування кредитних відносин в країнах із перехідною економікою відображені в наукових працях Н. Внукової, В. Горемікіна, М. Лещенко, Н. Селюченко, А. Старикова, Я. Усенко, А. Яновського та ін.

Мета роботи – дослідження функціонування кредитної діяльності та розгляд змін, що відбувалися з кредитуванням у банківському секторі України протягом 2017 року.

Виклад основного матеріалу. Межі кредитних відносин у сучасній економіці розширюються. Все більша частка товарних потоків обслуговується кредитом, при цьому замінюючи традиційні товарно-грошові зв'язки обміну. Спостерігається необхідність кредиту як важливого засобу для забезпечення фінансово-господарської діяльності економічних суб'єктів.

У національній економіці місце та роль кредитних відносин буде залежати від того, в якому стані знаходиться економіка загалом. Слід зазначити, що в Україні сучасний кредит і кредитні відносини

мають перехідний характер, через те що відбивають кризовий стан вітчизняної економічної системи.

Кредитні відносини завжди існують між двома суб'єктами: кредитор – надає позику (мета – одержувати прибуток (відсоток)); позичальник – отримує позику (мета – отримання тимчасової потреби у додаткових грошових ресурсах).

Основною причиною надання позики у тимчасове користування є одержання доходу у формі позичкового відсотка. Позику кредитора є актом комерційного продажу на певний термін грошових коштів.

Групи кредиторів, які вступають у кредитні відносини – це кредитні установи (головне місце посідають банки); небанківські кредитні установи (кредитні кооперативи і спілки, ломбарди, каси взаємодопомоги, пункти прокату тощо).

Кредит є формою прояву кредитних відносин, а також формою руху позичкового капіталу.

Кредит – це категорія економічна, що виражається в його функціях, розкриття яких дає право встановити зв'язок цієї категорії з системою економічних відносин. Якщо кредит втрачає свої функції, то це буде означати, що фактично зникає сама ця економічна категорія.

У сучасній ринковій економіці кредиту притаманні такі основні функції: перерозподільча, заміщення грошей в обігу, стимулювальна, а також контрольна.

Зазначимо, що всі функції кредиту мають досить тісні зв'язки між собою та визначають разом важливу економічну роль кредитних відносин.

У процесі дослідження кредитних відносин особливо важлива роль відводиться характеристиці кредитного портфеля. Це пов'язано з його розширенням, яке сприяє підвищенню ефективної діяльності банківських установ, зменшує ступінь ризику, пом'якшує можливі непередбачувані втрати. Схема кредитного портфеля наведена на рис. 1.

«Кредитний портфель (credit portfolio) – сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної банком кредитної політики» [2].

Обсяг кредитного портфеля завжди буде оцінюватися за балансовою вартістю всіх кредитів банку, в т.ч. прострочених, пролонгованих і сумнівних. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів банку, яка має свій рівень доходності та відповідний рівень ризику.

Нині за позику до кредитора позичальник звертається туди, де ціна позичкового капіталу буде нижчою порівняно з іншими кредиторами.

До уваги насамперед беруться такі чинники, як надійність, довіра, період перебування на кредитному ринку, розмір відсоткової ставки та рівень ризику. Саме ці складники є новими факторами, що регулюють кредитні відносини позичальника та банків.

Аналіз ефективності кредитних вкладень в окремі заходи має досить важливе значення під час довгострокового кредитування. Щодо показників економічної ефективності, то їх будують за загальноприйнятою схемою, яка обґрунтована в економічній теорії. Принцип оцінки ефективності полягає в тому, що порівнюються результат економічної діяльності та витрати, які пов'язані з його одержанням (табл. 1).

Процентна ставка банку являє собою відносну величину ціни банківського кредиту, який використовується під час нарахування процентних грошей від суми боргу і відображає відношення суми сплачених процентів до величини кредиту.

На рівень процентної ставки мають вплив попит і пропозиція на позиковий капітал. Коли підвищуються попит, тоді підвищується й ціна, і навпаки. Інфляція є ще одним важливим чинни-

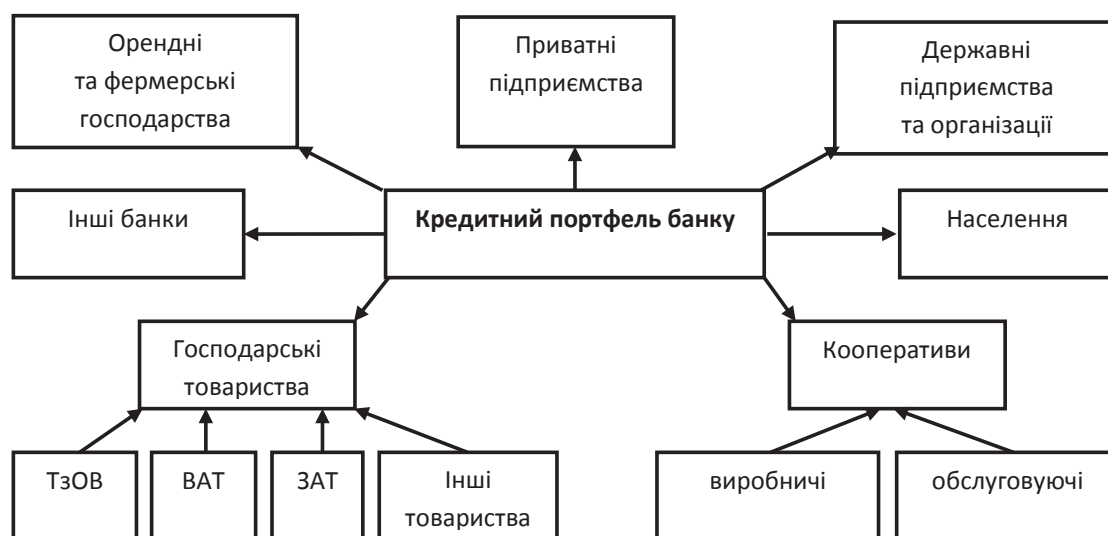

Рис. 1. Позичальники кредитів комерційного банку [1, с. 305]

Таблиця 1
Аналіз ефективності використання кредитів
[3, с. 60]

Показник	Методика розрахунку і зміст показника
Для довгострокового кредитування	
Показник ефективності, E	$E = \frac{P}{3} \text{ або } \frac{P}{K}, (1)$ де P – результат економічної діяльності; 3 – затрати; K – розмір кредиту
Термін окупності капітальних вкладень, T	$T = \frac{K}{B - C}, (2)$ де K – капітальні вкладення; B – вартість річного випуску товарів та послуг; C – собівартість річного випуску товарів та послуг
Динаміка ефективності, I_e	– індекс змінного складу: $I_e = \frac{\sum E_1 \cdot K_1}{\sum K_1} : \frac{\sum E_0 \cdot K_0}{\sum K_0}; (3)$ – індекс постійного складу: $I_e = \frac{\sum E_1 \cdot K_1}{\sum E_0 \cdot K_1}; (4)$ – індекс структурних зрушень: $I_s = \frac{\sum E_0 \cdot K_1}{\sum K_1} : \frac{\sum E_0 \cdot K_0}{\sum K_0} (5)$

ком. З підвищенням рівня інфляції спостерігається підвищення процентної ставки, оскільки гроші знецінюються.

Строк банківського кредиту також впливає на рівень процентної ставки, на який надається позика: за короткостроковими позиками ставка вища, ніж за довгостроковими.

Тенденція зміни процентних ставок депозитних корпорацій (крім Національного банку України) за кредитами та депозитами останнім часом відображена на рис. 2.

Слід зазначити, що протягом 2017 року стан банківського сектору помітно нормалізувався. Так, майже всі ключові показники роботи фінансових установ мали позитивну динаміку.

Як свідчать офіційні дані, 2017 р., вперше від початку кризи, продемонстрував суттєве збільшення портфеля кредитів фізичним особам. На кінець року валові кредити у гривні зросли на 29,4%, а чисті – на 37,5% порівняно з попереднім роком. Зростали всі складники, крім кредитів на придбання та будівництво нерухомості. Проте, враховуючи скорочення валютних кредитів, сумарний приріст портфеля був значно меншим і становив 5,1%.

Протягом року спостерігався зріст валових гривневих кредитів на 20,0 млрд. грн. та зменшення валютних на 13,3 млрд. грн. в еквіваленті. Помітно скоротилася частка непрацюючих кредитів у гривні, а якість валютних погіршилася. Сьогодні практично всі кредити домогосподарствам у валюті проблемні.

Відношення валових кредитів населенню до ВВП становить менше 6%, а чистих – близько 3%. На жаль, Україна знаходиться на одному з останніх місць в Європі за рівнем проникнення роздрібного кредитування. Це пояснюється тим, що між розвитком кредитування населення та його доходами є тісний зв'язок, і низький ступінь проникнення кредитів в Україні абсолютно прогнозований. Більше половини поточного роздрібного портфеля становлять непрацюючі іпотечні кредити, які були видані до кризи 2007–2008 років. Саме це наочно демонструє, що може статися, коли має місце невідповідність кредитної активності та рівня доходів позичальників.

Зростання гривневого кредитування населення у 2017 році почалося з номінального складника – перенесення на баланс «Приватбанку» позаба-

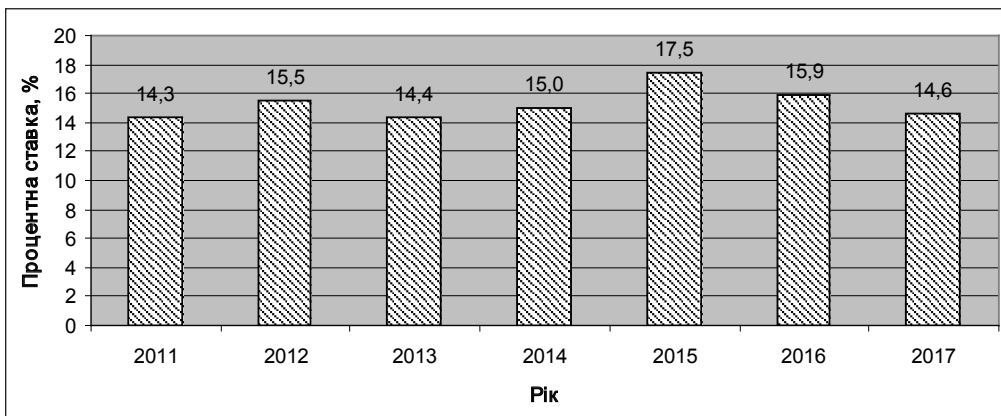

Рис. 2. Процентні ставки депозитних корпорацій (крім Національного банку України) за кредитами та депозитами

Джерело: складено авторами за [4]

лансових кредитів за схемою P2P-кредитування. Так, у I кварталі кредити населенню підвищилися на 5,8 млрд. грн., з них 2/3 – результат вказаного перенесення. Протягом року спостерігалось масове входження банків на ринок роздрібногo кредитування. Нарощувати кредитування почали 12 банків, 4 з яких належать до першої десятки за розміром активів. У номінальному численні чисті гривневі кредити населенню платоспроможних банків перевищують докризовий рівень.

Збільшення у банків зацікавленості кредитуванням населення зумовлене відновленням попиту та суттєво вищою дохідністю роздрібних кредитів, ніж корпоративних. Наприкінці року середньозважена ставка за такими кредитами у гривні становила 29,1% річних, ефективна ставка за короткими позиками на поточні потреби часом перевищує 40% [4].

Серед складників гривневих роздрібних кредитів за темпами зростання лідирують кредити на побутову техніку. За рік їхній обсяг виріс майже у 2 рази. Щодо інших видів, то вони також зростають дуже швидко: +36% за автомобільними та +32% за іншими. Надалі скорочуються кредити у валюті та гривні на нерухомість.

Роздрібне кредитування першими почали поновлювати вітчизняні приватні банки. В них спостерігається протягом двох останніх років зріст гривневого портфеля на 59%, а у річному обчисленні – на 46% станом на кінець 2017 р. Проте їхня частка ринку незначна, вони не змогли стати найбільшими кредиторами населення і забезпечили тільки п'яту частину номінального приросту роздрібногo портфеля у річному розрахунку.

«Приватбанк» за всіма кредитними позиціями був найактивнішим (+47%) у 2017 році, цьому сприяло перенесення на баланс кредитів за схемою P2P. Він зміг забезпечити більше половини зросту гривневих кредитів банківської системи, бо займає значну частку ринку та має високі темпи зростання цих послуг. Головний канал – карткові кредити. Інші державні банки та установи з іноземним капіталом значно пізніше долучилися до кредитування населення: +17% та +14% відповідно. Але іноземні банки забезпечили 22% номінального приросту гривневих кредитів навіть за відносно помірних темпів зростання.

Натепер як банківське, так і небанківське споживче кредитування не є визначальним фактором приватного споживання. Тільки приблизно 1% загального приватного споживання забезпечує приріст портфеля банківських кредитів у гривні. Внесок небанківського кредитування несуттєвий: приріст кредитів, що видані, незначний, хоч обсяги видачі вагомі. Таким чином, споживче кредитування на сучасному етапі фактично не впливає на поточний рахунок платіжного балансу та споживчу інфляцію.

Як свідчать дані НБУ, єдиним сегментом, де кредити скорочувалися протягом 2017 року, були операції з нерухомістю та земельними ділянками (-2,4% у гривні та -20,5% в іноземній валюті в доларовому еквіваленті до попереднього року). Відзначимо, що кредитування покупців житла значно поживляється: банки активно співпрацюють із забудовниками, пропонують пільгові ставки за партнерськими програмами, але водночас списання, погашення та реструктуризація безнадійної заборгованості досі переважає.

Необхідно зауважити, що протягом року було збільшення кредитування приватного вітчизняного бізнесу з-поза переліку топ-40 бізнес-груп, і це є позитивним моментом. Таким чином, більше половини приросту гривневих кредитів бізнесу за рік становило саме воно. Але поки що це стосується переважно коротких кредитів. Від початку року банками кредитувалися насамперед клієнти, які мали стійкий фінансовий стан та не допускали дефолтів. Така тенденція продовжувалася до кінця 2017 року: портфель банків зараз на 40,0% складається з кредитів таким фінансово стійким боржникам (а у розпал кризи показник становив тільки 31,0%).

Щодо валових та чистих валютних кредитів, то вони з початку кризи (2013–2014 рр.) скоротилися удвічі та утричі відповідно до 15,3 та 8,5 млрд. дол. США у еквіваленті. Нове кредитування бізнесу у валюті поживалося у 2017 році. У зв'язку з цим валові та чисті кредити у валюті скоротилися тільки на 4,1% та 6,3%, хоч обсяги продажів та списань непрацюючих кредитів протягом року були досить високими.

Причини поживлення валютного кредитування подібні тим, що й були до кризи: вагома різниця між ставками у гривні та валюті й відсутність значних девальваційних очікувань.

Банки володіють дешевою валютною ліквідністю та мають зацікавленість у підвищенні кредитування у валюті. Також НБУ з 2017 року скасовано норму, за якою нестача або відсутність валютної виручки в позичальника з валютним кредитом була ознакою підвищеного ризику позичальника під час розрахунку кредитного ризику. Сьогодні під час оцінки класу позичальника та ймовірності дефолту має значення, насамперед реальний фінансовий стан боржника.

Якість валютних кредитів бізнесу нижча, ніж гривневих, навіть після значних списань та конвертацій валютних боргів у гривню. На кінець 2017 року частка непрацюючих корпоративних кредитів у валюті та гривні становила 56,0% та 32,0% (без урахування «Приватбанку») відповідно. Аналіз валютних позичальників свідчить, що «апетит» банків до валютного ризику досі високий. З 1,2 млрд. дол. США нових валютних кредитів приватному бізнесу та держмонополіям, що їх банки видали за 2017 рік, лише 30,9% було надано компаніям, що мають валютну виручку, та

ще 13,9% – підприємствам альтернативної енергетики, тарифи яких прив'язані до євро. Якщо економічні умови погіршаться, то решта кредитів може опинитися в зоні ризику несплати через нестачу коштів або труднощі з купівлею валюти.

Висновки. Дослідження наочно продемонструвало, що протягом 2017 року в кредитній діяльності у банківському секторі України відбулася низка змін.

Так, банками почалося відновлювання кредитування роздрібного сегменту – споживче кредитування досить швидко росте. Темпи приросту кредитів населенню високі, але сьогодні абсолютні обсяги кредитування не створюють системних ризиків. Водночас вплив небанківського фінансового сектору незначний на роздрібне кредитування та споживання. Якщо поточні темпи зростання споживчого кредитування збережуться, то невдовзі ризику можуть помітно зрости. У такому разі НБУ робитиме жорсткішими стандарти оцінки кредитних ризиків та вживатиме макропруденційних заходів, щоб обмежити темпи зростання кредитів.

НБУ рекомендує банкам уже зараз консервативно підходити до оцінювання ризиків за споживчими кредитами.

Корпоративне кредитування уперше пошавилося у 2017 року після понад трирічної перерви. Очікується, що протягом 2018 року воно набиратиме обертів завдяки відновленню платоспроможності бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Щурик М.В. Статистика: навч. посібн. 2-ге видання, оновлене і доповнене. Львів: «Магнолія-2006», 2011. 545 с.
2. Економічна бібліотека. URL: <http://economy-lib.com/ekonomiko-statisticheskaya-metodologiya-sostavleniya-reytinga-strahovyh-kompaniy#ixzz4WfjjOvYo>.
3. Назарова О.Ю., Чуприна О.А. Статистика фінансів: Навчально-методичний посібник. Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2015. 123 с.
4. НБУ офіційне Інтернет-представництво. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=71195.
5. Рейтинг банків України НБУ. URL: <http://forinsurer.com/stat>.

REFERENCES:

1. Shchurik M.V. (2011) Statistics. Lviv: «Magnolia-2006». 545 p. (in Ukr.).
2. Economic Library. Retrieved from <http://economy-lib.com/ekonomiko-statisticheskaya-metodologiya-sostavleniya-reytinga-strahovyh-kompaniy#ixzz4WfjjOvYo>.
3. Nazarova O.U., Chuprina O.A. (2015) Financial statistics. Kharkiv: KhNU them. VN Karazin, 123 p. (in Ukr.).
4. The NBU is the official Internet representation. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=71195.
5. Rating of Ukrainian banks by the NBU. Retrieved from <http://forinsurer.com/stat>.

Nazarova O.U.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Statistics, Accounting and Audit
V.N. Karazin Kharkiv National University

Chuprina O.A.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Statistics, Accounting and Audit
V.N. Karazin Kharkiv National University

EVALUATION AND ANALYSIS OF CREDIT ACTIVITY TRENDS IN UKRAINE IN MODERN MARKETING CONDITIONS

The article analyses the functioning of credit activity in Ukraine during 2016–2017.

Characteristics of credit as an important category of a market economy are provided. Credit is a form of a statement of credit relations, as well as a form of movement of loan capital.

The credit relations, the main functions that are inherent in loans and the indicators of economic efficiency of their use are considered.

In the process of studying credit relations, a very important role is assigned to the characterization of the loan portfolio. This is due to its use increase, which promotes the effective operation of banking institutions, reduces the degree of risk, mitigates possible unforeseen losses.

It is noted that the bank's interest rate represents a relative value of the bank loan price used for calculating interest money payments from the amount of debt and reflects the ratio of the amount of interest paid to the amount of the loan.

Credit research is a dynamic and extremely volatile process, as market economy conditions and constant competition among credit institutions require the introduction of such lending relationships that would satisfy the interests of all participants in the credit market.

The authors provide quite a detailed analysis of the changes that took place in lending within the banking sector of Ukraine in 2017: almost all key indicators of the work of financial institutions had a positive dynamics.

The study clearly demonstrated that in 2017, domestic banks began to resume crediting of the retail segment – consumer crediting is growing rapidly. The growth rate of loans to the population is high, but today the absolute volume of lending does not create systemic risks. At the same time, the impact of the non-banking financial sector is insignificant on retail crediting and consumption. If the current growth of rates of consumer lending continues, the risks may increase significantly shortly. In this case, the NBU will apply stricter standards for credit risk assessment and will use macro-prudential measures to limit the increase in the amount of loans.

The NBU recommends that banks now have a conservative approach to risk assessment for consumer loans.

Corporate lending flourished for the first time in 2017 after more than a three-year hiatus. It is expected that during 2018, it will gain momentum due to the restoration of solvency of the business.